

МОВНА КАРТИНА СВІТУ ГУЦУЛІВ
КРІЗЬ ПРИЗМУ ХУДОЖНЬОЇ МОВИ. КОГУТ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (52)

УДК 81'42'282.2(=1:23)(477.85/.87)

DOI: 10.24144/2663-6840/2024.2(52).51–55

Грещук В., Грещук В. Мовна картина світу гуцулів крізь призму художньої мови. *Когут*; кількість бібліографічних джерел – 10; мова українська.

Анотація. Важливим, актуальним завданням сучасного мовознавства є різнобічні дослідження мовних картин світу, зокрема регіонально-діалектних, адже вони дають змогу визначити, як, у який спосіб навколишня дійсність відображається у свідомості людини через мовні одиниці та категорії. З огляду на зазначене не викликає сумнівів актуальність вивчення сегмента гуцульської діалектної мовної картини світу в частині лексико-семантичних виявів діалектного слова *когут*. Метою статті є висвітлення сегмента гуцульської діалектної мовної картини світу крізь призму української художньої мови в межах семантичного простору діалектизму *когут* 'півень'. Досягнення сформульованої мети передбачало аналіз розгортання семантичного простору діалектизму *когут* в семантико-парадигматичному, словотвірному та синтагматичному напрямках. Оскільки йдеться про моделювання сегмента мовної картини світу крізь призму художньої мови, то розгортання семантичного простору слова доповнено ще одним вектором – художньо-образним, який ґрунтується на реалізації можливостей слова в образотворенні в художньому тексті. Встановлено, що лексико-семантичну структуру гуцульської лексеми *когут* у її художній версії формують чотири лексико-семантичні варіанти: 1) 'півень, самець курки', 2) 'перо глухаря, півня, яким оздоблюють крисаню, капелюх', 3) *перен*. 'жандарм', 4) *перен*. 'той, хто упадає коло жінок, залицяльник'. Словотвірне розгортання семантичного простору діалектизму *когут* репрезентовано похідними від нього дериватами *когуттик*, *когутки*, *когут-глухар* із різними лексичними значеннями. Синтагматичний вимір розгортання семантики діалектизму *когут* виявляється у складі багатьох як вільних, так і фразеологізованих словосполучень. Художньообразний вектор розгортання семантичного простору діалектизму *когут* пов'язаний із переносними, образними значеннями в тексті та у поширеному функціонуванні його в ролі об'єкта порівнянь. Отже, модельоване у художній мові складноструктуроване лінгвально-ментальне утворення *когут* посідає важливе місце в мовній картині світу гуцулів, про що свідчать широке лексико-семантичне розгалуження однойменного діалектизму, його словотвірна, фразеомоделювальна та образотворча активність.

Ключові слова: мовна картина світу, лінгвально-ментальне утворення, діалектизм *когут*, семантичний простір слова, лексико-семантична структура слова.

Формулювання проблеми. Мовна картина світу – явище багатовимірне, оскільки її компонентами є різнотипні мовні елементи та категорії. Про особливо важливі функції в її структурі лексики, номінативних одиниць зазначалось в багатьох лінгвокогнітологічних працях. Така властивість слова як мовної одиниці зумовлена його здатністю дискретно репрезентувати сегменти позамовної дійсності, природою його внутрішньої форми, розгортанням свого семантичного простору як засобу вияву «динаміки концептуалізації певної сфери дійсності в мові» [Скаб 2008, с. 51], завдяки чому можна відстежити й проаналізувати специфіку світовідчуття, світосприймання носія мови.

Нам уже доводилось обґрунтовувати необхідність розмежування загальнонаціональної і регіонально-діалектних мовних картин світу. Останні репрезентують світобачення певних етнографічних груп. «Субстрат регіонально-діалектної картини світу становить говір як мовно-територіальне утворення, що характеризується переважною частиною, спільною з літературним стандартом, та низкою різнорівневих мовних одиниць, властивих тільки цьому говору або йому та іншим, які межують із ним. Однак специфіка регіонально-мовної картини світу визначається діалектними мовними формами, оскільки вони називають реалії позамовної дій-

сності, для яких не знадобилось найменувань у загальнонаціональній мові поза діалектним ареалом» [Грещук, Грещук 2018б, с. 30]. За наявності в діалекті номена, співвідносного з літературнонормативним, але відмінного за звуковим оформленням, він теж повинен стати предметом лінгвокогнітологічного аналізу. Крім усього іншого, його результати дають змогу порівняти сегменти загальнонаціональної й регіонально-діалектної мовних картин світу, визначити спільне й відмінне в кожного з них.

Джерельною базою цього дослідження служували матеріали словника «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові» [Гуцульська 2019, 2020] (далі ГДЛФ).

Результативним у ділянці моделювання мовної картини світу став аналіз семантичного простору слів як засобу вияву концептуалізації дійсності в мові «Семантичний простір слова – це вся сукупність значень слова, які функціонують у мові й мовленні та реалізуються в усіх напрямках розгортання його – семантико-парадигматичному (розширення семантичної структури слова), словотвірному (витворенні похідних від аналізованого слова) та синтагматичному (сполучувальних властивостях аналізованого слова) [Скаб 2008, с. 467]. У випадку моделювання лінгвальної картини світу крізь призму художньої мови, в розгортання семантичного

простору необхідно включати ще один вектор – художньообразний, який ґрунтується на реалізації можливостей слова в образотворенні в художньому тексті.

Аналіз досліджень. Результативність і перспективність дослідження окремих сегментів гуцульської мовної картини світу крізь призму української художньої мови через вивчення розгортання семантичного простору лексем *гора*, *полонина*, *вуйко*, *трембіта*, *плай*, *ватра*, *ватаг* в парадигматичному, синтагматичному, словотвірному та художньообразному напрямках засвідчили статті Василя Грещука та Валентини Грещук [Грещук Василь, Грещук Валентина 2018а; Грещук Василь, Грещук Валентина 2018б; Грещук Василь 2019; Грещук Василь, Грещук Валентина 2019; Грещук Валентина 2017; Грещук Валентина 2015].

У цій статті ставимо за мету висвітлити сегмент гуцульської діалектної мовної картини світу крізь призму української художньої мови в межах семантичного простору діалектизму *когут* ‘півень’.

Методи та методика дослідження. Для дослідження сегмента гуцульської діалектної картини світу через оптику художньої мови в ділянці розгортання семантичного простору лексеми *когут* використані аналітико-описовий метод та прийоми лінгвального моделювання.

Виклад основного матеріалу. Для мовної картини світу гуцулів у її художній версії діалектизм *когут* є її важливим компонентом, що побічно підтверджує і частотність його використання різними авторами, починаючи від Ю. Федьковича.

Етимологія діалектизму *когут* не до кінця ясна. Найвірогідніше, що це слово в частині східних і західних слов'янських мов посталو внаслідок видозміни праслов'янського **kokotь* ‘півень’; «рідковживаний суфікс -*ut-* замінив функціонально тожне з ним -*ot-*» [Етимологічний 1985, с.488]. Однак немає достатніх підстав і заперечити думку Й.О. Дзендзелівського щодо появи цього діалектного слова в українських говірках, висловлену ще до появи семитомного етимологічного словника української мови: «Українські говірки, де вживається *когут*, безпосередньо межують з південно-східними польськими діалектами, де відповідно виступає *kogut*. Тому цілком правомірно *когут* виводити з пол. *kogut*. Але польська форма порівняно пізня (вперше фіксується в 1534 р.). На думку К. Ніча, назва ця прийшла з “чеською модою” і з XVI ст. почала поширюватися в літературній польській мові, східній Малопольщі та сусідніх українських землях. У досліджуваних говорах поширення і закріплення форми *когут* могло підтримуватися і словацьким впливом» [Дзендзелівський 1969, с. 77].

Лексико-семантичну структуру гуцульської діалектної лексеми *когут* в українській художній мові формують чотири лексико-семантичні варіанти. Перший із них, головний, – ‘свійський птах із червоним гребенем на голові, пишним хвостом та шпорами на ногах; півень, самець курки’: Ходи, аж не здохнеш в нечистім десь краю, / Де дзвони не дзвонять, не піє *когут* <...> (Ю. Федькович. Ново-

бранчик), Тут уже на зорях запіяв *когут*, сфоскали й затупотіли ногами коні, рикнули воли, корови й телята, ніби будили слугу, аби вже гнав їх на пашу <...> (М. Павлик. Вихора), Всіх *когутів* вилапали ми з Параскою, бо до живого допекли вже – Мартині квіти геть випорпали (М. Остромира. Над бистрим Черемошем), Кури ни своїми голосами згодкодали, розлітаючіси у дири попод підсіне, де котра могла, лиш *когут* стоев на задвірю нагороїжений до бійки з половиком, видважно попокочуючі: – Коко-ко (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік), Дворище спало: спали гайдуки на варті, спали жовніри під оборогом, спали конюхи, спали пси і *когути* (Р. Федорів. Жбан вина), *Когути* піють, – спокійно сказав побратим (Б. Загорулько. Чорногора), Зазоріє – мов задурманіє. / Зазоріє – *когути* спохоплятьсє (Т. Мельничук. Лада), А то сама знаєш, як було *когута* різати. Декотрому перетнеш горлянку – і по всьому, а інший з відрізаною головою вирветься тобі з рук та оббризкає кров'ю ціле подвір'я (Ірина Вільде. Сестри Річинські), Поклала йому в труну ще одну смертєвну свічку, сказали щоби передавав на тому світі Катеринці, а він, покійничок, водився з нею все життя, знаєш, як то по сусідству буває: то *когут* не ту курку потопче, то сусідська корова конюшину в городі пощипне... (М. Матіос. Нація).

Інше значення властиве діалектизму *когут*, що вживається тільки у формі множини, – ‘пера глухаря, півня, якими оздоблюють кресаню, капелюх’: У нас, знаєте, носять на кресанях дорогі угорські *когути*, та тому я його й питає (Ю. Федькович. Люба-згуба), Ти подивися, май, на такого легініка, як він іде до церкви, на його лудину. Аді, на крисані тих *когутів*, що десь з Гамерики (М. Козоріс. Чорногора говорить), Прибігли мадяри з такими *когутами* на голові і зачсли палити хату (П. Федюк. Михайло Іванів).

Два інші значення діалектизму *когут* пов'язані з переносним позначенням особи, зокрема жандарма, оскільки за Австро-Угорщини він носив на головних уборах оздобу з півнячих пер: – Але бо бігме! Він вартує церкву, а дома дес «*когут*» газдує! – додає керманіч, що простягнувся на камінню, поправив у головах кожущину і обернувся на другий бік (Марко Черемшина. Раз мати родила).

Прозорою є внутрішня форма ще одного переносного лексико-семантичного варіанта діалектного слова *когут* ‘той, хто упадає коло жінок; залицьник, зальотник’: – Таке сухоньке ек кужівка тай ще ребий до того, екби дїтьки на лиці ему гелетку гороху відмолотили, але шо то за *когут*, то пари ему нігде нима (О. Манчук. Храм).

Словотвірне розгортання семантичного простору діалектизму *когут* засвідчено дериватами, словотвірно ним мотивованими. Це суфіксальний десубстантив *когутек* ‘австро-угорський жандарм’: А цес *когутек* дес переночував у него та й над зорями прийшов ід нам на контролю (Марко Черемшина. Раз мати родила).

Суфіксальний похідний демінутив *когутік* (*кугутік*) розвинув свою кількокомпонентну лексико-семантичну структуру, яку формують три

лексико-семантичні варіанти. Основним, вихідним пунктом семантичного формування вказаного деривата стало зменшено-пестливе значення до діалектизму *когут* 'півень': – Мамо, ми маємо ще нині роботу. – Яку? – здивувалася мати. – Варити з *когута* юшку... (Б. Бойко. Остання надія). На ґрунті цього лексико-семантичного варіанта розвинулось переносне значення 'хлопець-забіяка': Той зелений *когут* Дмемиджук має рацію, нинішня осінь вихопила з ватаги доброго побратима Василя Полейчука з Шешор, перед Станіславською ратушею був четвергований Андрусь Лаврів із Зеленої (Р. Федорів. Жбан вина), На приходському горбику засіли петлюрівські козаки та приспівували переїжджаючим полякам <...>: Янткі, Анткі, Андрухи, *когут*ики-петушки (Р. Яримович. Останні могики). Українська художня мова фіксує демінутив *когут*ик у множинній формі на позначення курка вогнепальної зброї: Висмикнув з-за черепа пістоль. Звів *когут*ики (Б. Загорюлько. Чорногора); Звів у пістолети оба *когут*ики, аби бути напровеске готовим, бо хто знає, хто то міг уночі увійти в хату, ек двері ни були обзамикані, тай з пістолем у руці ждав, хто то увійдет у хату – ци Довгий, ци, може, єкийс ворог? (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік).

Ще одне похідне слово від *когут*, що вживається переважно у множині, позначає сережки: Анничка станула коло дьиді і запишилася. Голову схилила додолу, заціпила уста, личко мимохіть прикрасила міною засоромлення, правою рукою «*когут*ки» на вусі обертала, а лівою сорочічку мнула (Марко Черемшина. Більмо), Медвеже сало перетопили та позливали в нові коновочки, щоб мали чим доволі світити а также, щоб мати острый огонь для топлення ріжних металів, з котрих опришки виливали обручки (перстені), *когут*ки (кульчики до ух), ручки до ножикив та всілякі інші складні мосяжні виробы (І. Березовський. Худан).

Діалектизм *когут* став підґрунтям утворення юкстапозита *когут-глухар* 'великий птах із родини тетерових; глухий тетерев, глухар', освоєного мовою української художньої літератури: Пожижевською полониною бігають олені, внизу ходять ведмеді, навесні тут токують дикі *когут*-*глухарі* (С. Пушик. Перо Золотого Птаха).

Синтагматичний вимір розгортання семантики діалектизму *когут* виявляється у складі як вільних, так і фразеологізованих словосполучень. Вільні словосполучки з компонентом *когут* у художній мові зазвичай фіксують екзистенційні стани його денотата, що є суб'єктом дії, зокрема *когут* спить, стоїть (нагороїжений), наकोїжився, свариться, піє, спохоплюється, зачервонівся, кукурікає, топче курку. В інших вільних словосполученнях денотат діалектизму *когут* виступає об'єктом певної дії над ним: *когута* вилапали, ріжуть, обпатрюють, відсікають йому голову.

Розгортання семантичного простору діалектної лексеми *когут* визначається його фразеомовою утворювальною активністю. Українська художня мова фіксує велику кількість фразем із лексичним компонентом *когут* у значенні 'півень'. Частина з

них пов'язана з художнім висвітленням певної пори доби, зокрема, *п'ють треті когута* 'настає світанок': *П'яли* в селі *треті когута* (Р. Федорів. Жбан вина); *докив когут не запієт* 'до настання світанку': Тра підкладати цесу ватру, аж *докив когут не запієт*, бо то, ади, проти чередінниць, проти відьмий тотих (Г. Хоткевич. Камінна душа); *когута на північ п'ють* 'настає північ': *Когута* вже на північ *п'яли*, як вернувси д'хаті (Ф. Яримович. Юра Михасевий); *ек перші когута запіли* 'після настання півночі': А я задрімав аж тогди, *ек перші когута запіли* по опівночі, бо аж тогди міні поправді полекшело на души (П. Шекерик-Доників. Дідо Иванчік).

Інші семантично характеризують пожежу, підпал. Це *червоний (жовтий) когут* 'пожежа': Але не чула Анничка, як учив Довбуш ратаїв і пастухів науки війни, як велів ватажкам робити панам і дуккам гірке життя: най їхні маєтки співають *червоні когута*, най їхні дні проживають кулі, най їхні ночі світяться бартками опришківськими (Р. Федорів. Жбан вина); А над чиймось дахом затріпотів крилами *жовтий когут* вогню (М. Яновський. Надія на шаблю); *пустити червоного когута* 'підпалити': А тепер, легіні, *пустіть червоного когута* під стодоли і обороги, най усе згорить дощенту, най тут пани більше не гніздяться! – крикнув Довбуш (Р. Федорів. Жбан вина); *запіють червоні когута на дахах* 'пожежа охопить будинки, згорять будинки': Це ви собі, ватажку, пусто не гадайте, що замок впаде. Густо стирчать ворожі голови на мурах, не перебити нам їх, не перебитися крізь них. Не *запіють червоні когута на дахах*, день биком вискакує на небо. Такаймо, бо з головами лишимося під цими проклятими мурами (Р. Єндик. Камінна душа).

Кажучи про фразеомовоу активність діалектизму *когут*, ми мали на увазі залучення його до утворення не лише власне фразем, а й паремій, таких стійких висловів, як прислів'я, приказки, прокляття, вітання тощо. Українська художня мова освоїла такі з них, як *на Гуцульщині когут на три держави піє* 'один народ під владою трьох держав': Із часів розквіту контрабанди збереглися прислів'я: *на Гуцульщині когут на три держави піє...* Бо ж була Гуцульщина розділена між буржуазними Польщею, Румунією, Чехословаччиною (С. Пушик. Перо Золотого Птаха); *там зле ся діє, де не когут, а курка піє* 'там нема добра, де жінка керує, а не чоловік': [Мольфар:] *Там зле ся діє, / Де не когут, а курка піє!* (В. Зубар. Вітрова донька); *щоб тя залізі когута носами дзьобали, щоб коти гребли лапами, пси гризли зубами!* лайл. 'уживається як прокляття і виражає побажання смерті': А згорів би ти, збісїлий пес! А *щоб тя залізі когута носами дзьобали, щоб коти гребли лапами, пси гризли зубами!* (С. Склярєнко. Карпати).

Художньообразний вектор розгортання семантичного простору діалектизму *когут* пов'язаний із уже згадуваними переносними, образними значеннями в його лексико-семантичній структурі, а також у поширеному функціонуванні його в ролі об'єкта порівнянь: Ціле село си радувало, а я ходив гонорний межі людьми, *ек когут* з великим фос-

том (О. Манчук. Без свічки); – Дай сюда свічку! – крикнув Кольців батько, зачервонівся, як когут, і пустився від тої жінки відбирати з пазухи свічку (М. Павлик. Пропаший чоловік), Я тебе, проклятушого, обпарила б, *мов когута*, – жінка плюснула на офіцера злегка розбавлений окріп (А. Хлистова. Олекса Довбуш), Бо ек бис утік, то бих те під землев віднайшов і бих ти голову відсік, *ек когутови* <...> (І. Березовський. Худан), А я кукурікаю *когутом* / І вівцями пасуся білими (М. Влад. Три слова), Або звелють лотрові вилізти на дерево і *кугутом* піяти (Р. Федорів. Жбан вина).

Висновки. Отже, в українській художній мові гуцульська мовна картина світу в частині семантичного простору діалектного слова *когут* постає

складноструктурованим лінгвально-ментальним утворенням. Обширне лексико-семантичне його розгалуження, словотвірна та фразеомутворювальна активність, залучення до творення художніх образів слова на позначення свійського птаха засвідчує значущість його денотата в життєдіяльності гуцулів.

Перспективу подальшого дослідження теми вбачаємо в послідовному залученні до розгортання семантичного простору інших діалектизмів, освоєних художньою мовою, та в порівняльному вивченні парадигматичного, синтагматичного, словотвірного та художньообразного вимірів семантики діалектизму до лексичного аналога в загальнонаціональному літературнонормативному континуумі.

Література

1. Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові. Словник: у 2-х т. / Відповідальний редактор Василь Грещук. Івано-Франківськ: Місто НВ. Т. 1., 2019. 584 с.
2. Грещук Валентина. *Ватра й ватаг* у мовній картині світу гуцулів крізь призму художньої мови. *Граматичні студії*: зб. наук. праць / Донецький національний університет. Вінниця: ТОВ «НІЛАН – ЛТД», 2015. С. 157–160.
3. Грещук Валентина. Діалектизм *плай* у словнику «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові». *Граматичні студії*: зб. наук. праць / наук. ред. А.П. Загнітко. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2017. Вип. 3. С. 119–122.
4. Грещук В., Грещук В. Мовна картина світу крізь призму художньої мови. Вуйко. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 3 (55), 2019. С. 55–62.
5. Грещук В., Грещук В. (2018а). Мовна картина світу гуцулів крізь призму художньої мови. Гора. *Українознавчі студії*. 2018. №19, С. 5–16.
6. Грещук В., Грещук В. Мовна картина світу гуцулів крізь призму художньої мови. Полонина. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*: зб. наук. праць / Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2018. С. 28–38.
7. Грещук В., Грещук В. Гуцульська мовна картина світу крізь призму мови художньої літератури. Трембіта. *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*. Вип. 46. 2019. С. 9–15.
8. Дзендзелівський Й.О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. Київ: Наукова думка, 1969. 210 с.
9. Етимологічний словник української мови у 7 т. Київ: Наукова думка, 1985. Т. 2. 570 с.
10. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери. Чернівці: Рута, 2008. 560 с.

References

1. Hutsulska dialektna leksyka ta frazemika v ukrainskii khudozhnii movi). Slovnyk: u 2-kh t. [Hutsul Dialect Vocabulary and Phraseology in Ukrainian Artistic Language. Dictionary: in 2 volumes] / Vidpovidalnyi redaktor Vasyil Greshchuk. Ivano-Frankivsk: Misto NV. T. 1. 2019. 584 s. [in Ukrainian].
2. Greshchuk Valentyna (2015) *Vatra y vatah* u movnii kartyni svitu hutsuliv kriz pryзму khudozhnoi movy. [*Vatra and Vatah* in the Language World Model of Hutsuls through the Prism of Literary Language]. *Hramatychni studii*: zb. nauk. prats / Donetskyi natsionalnyi universytet. Vinnytsia: TOV «NILAN – LTD», S. 157–160 [in Ukrainian].
3. Greshchuk Valentyna (2017) Dialektyzm *plai* u slovnyku «Hutsulska dialektna leksyka ta frazemika v ukrainskii khudozhnii movi». [The Dialectal Term «play» in the Dictionary «Hutsul Dialectal Vocabulary and Phraseology in Ukrainian Literary Language»]. *Hramatychni studii*: zb. nauk. prats / nauk. red. A.P. Zahnitko. Vinnytsia: DonNU im. Vasyilia Stusa. Vyp. 3. S. 119–122 [in Ukrainian].
4. Greshchuk, V., Greshchuk, V. (2019) Movna kartyna svitu kriz pryзму khudozhnoi movy. *Vuiko* [Language World Model through the Prism of Literary Language. *Vuiko*]. *Prykarpatskyi visnyk NTSh. Slovo*. 3 (55). S. 55–62 [in Ukrainian].
5. Greshchuk V., Greshchuk V. (2018a). Movna kartyna svitu hutsuliv kriz pryзму khudozhnoi movy. *Hora* [Language World Model of Hutsuls through the Prism of Literary Language. *Gora*]. *Ukrainoznavchi studii*. №19, S. 5–16 [in Ukrainian].
6. Greshchuk, V., Greshchuk V. (2018b) Movna kartyna svitu hutsuliv kriz pryзму khudozhnoi movy. *Polonyna* [Linguistic Worldview of Hutsuls through the Prism of Literary Language. *Polonyna*]. *Ridne slovo v*

etnokulturnomu vymiri: zb. nauk. prats / Drohobytskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Ivana Franka. Drohobych: Posvit, S. 28–38 [in Ukrainian].

7. Greshchuk V., Greshchuk V. (2019) Hutsulska movna kartyna svitu kriz pryzmu movy khudozhnoi literatury. *Trembita* [Hutsul Language World Model through the Prism of Literary Language. *Trembita*]. *Visnyk Prykarpatskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka*. Vyp. 46. S. 9–15 [in Ukrainian].

8. Dzendzelivskyi Yo.O. (1969) Ukrainsko-zakhidnoslovianski leksychni paraleli [Ukrainian-Western Slavic Lexical Parallels]. Kyiv: Naukova dumka. 210 s. [in Ukrainian].

9. Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy u 7 t. [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: in 7 volumes]. Kyiv: Naukova dumka, 1985. T. 2. 570 s. [in Ukrainian].

10. Skab M. (2008) Zakonomirnosti kontseptualizatsii ta movnoi katehoryzatsii sakralnoi sfery [Regularities of Conceptualization and Language Categorization of the Sacred Sphere]. Chernivtsi: Ruta. 560 s. [in Ukrainian].

THE LANGUAGE WORLD MODEL OF THE HUTSULS THROUGH THE PRISM OF ARTISTIC LANGUAGE. KOHUT

Abstract. An important and relevant task of contemporary linguistics is the multifaceted study of language world model, including regional-dialectal ones, as they allow us to determine how and in what way the surrounding reality is reflected in human consciousness through linguistic units and categories. Given this, the relevance of studying the segment of the Hutsul dialect language world model in terms of the lexical and semantic manifestations of the dialect word “kohut” is undeniable. The aim of the article is to highlight a segment of the Hutsul dialect language world model through the prism of the Ukrainian artistic language within the semantic space of the dialectism “kohut” (‘rooster’). Achieving the stated aim involved analyzing the development of the semantic space of the dialectism “kohut” in semantic-paradigmatic, word-forming, and syntagmatic directions. Since the study concerns modeling a segment of the language world model through the prism of artistic language, the expansion of the word’s semantic space is complemented by another vector – artistic-imagery, which is based on the realization of the word’s capabilities in image formation in the artistic text. It has been established that the lexical and semantic structure of the Hutsul lexeme “kohut” in its artistic version consists of four lexical and semantic variants: 1) ‘rooster, male chicken’, 2) ‘feather of a capercaillie, rooster used to decorate a hat’, 3) figuratively ‘policeman’, 4) figuratively ‘one who flirts with women, suitor’. The word-forming development of the semantic space of the dialectism “kohut” is represented by derivatives from it such as “kohutek”, “kohutik”, “kohutky”, “kohut-hlukhary” with different lexical meanings. The syntagmatic dimension of the development of the semantics of the dialectism “kohut” is found in many both free and phraseologized word combinations. The artistic-imagery vector of the development of the semantic space of the dialectism “kohut” is associated with figurative, metaphorical meanings in text and its widespread functioning as an object of comparisons. Thus, the complexly structured linguistic and mental formation “kohut” modeled in artistic language occupies an important place in the language world model of the Hutsuls, as evidenced by the extensive lexical and semantic branching of the eponymous dialectism, its word-forming, phrase-making, and image-creating activity.

Keywords: language world model, linguistic and mental formation, dialectism “kohut”, semantic space of the word, lexical and semantic structure of the word.

© Грещук В., Грещук В., 2024 р.

Василь Грещук – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна; vasy.greshchuk@pnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7011-3911>

Vasyl Greshchuk – Doctor of Philology, Professor of the Department of Ukrainian Language at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine; vasy.greshchuk@pnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7011-3911>

Валентина Грещук – кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української мови Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна; valentyna.greshchuk@pnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-5702-6824>

Valentyna Greshchuk – Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine; valentyna.greshchuk@pnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0001-5702-6824>